

Den peruvianske Riis.

Forst for nogle Aar siden er denne Væxt indført i England, hvor den modnedes i den botaniske Have i London. I Tydskland har den vel været bekjendt nogle Aar forhen, og baaret modent Froe, men ligeledes kun i de botaniske Haver, indtil et fransk Ugesblad omtalte denne Plante og meente at, med Undertagelse af Spanien, dyrkedes den ikke i hele Europa. Herved tilbrog den sig en almindeligere Opmærksomhed og foranledigede adskillige Forsøg, hvilke ikke ere blevne aldeles uden haabefulde Følger.

Da denne Plante undertiden er bleven forverlet med andre lignende, f. Ex. med *amaranthus fariniferus*, har man givet følgende Særkjende paa den: den peruvianske Riis, eller Riishirse, Gaasfoden (*chenopodium quinoa*) har sin Blomst i et femdeelt (sembladet) Bæger, hvis Dele ere noget hule, æggerunde, temmelig kiilformede og huudagtige omkring Kanten; den mangler Krone og har fem Støvdragere og 2 Grifler; Frøet ligger i det tilsluttede femkantede Bæger; den opreiste grenede Stængel bliver 1 til 1½ Al. høi, med æggedannede, takkede, verelviis staaende Blade, hvoraf de yngste ligesom er bestroet med Meel og tætte Blomsterdruer, der udspringe i Bladenes Hjørner. Den har hjemme i Sydamerika i Chili og i Peru, og da den der ikke synderligen voxer i vild Tilstand, dyrkes den paa vidtudbredte Flader.

Ifølge den verdensberømte Alexander Humboldts Beretning anføres i Havetidenden i Berlin, at den i sit Hjem sættes ved Siden af Kartofler, Mais og Hvede. Bladene kunne bruges som Spinat og Raal, og de smaae meelrige Kjærner kunne anvendes paa samme Maade som Riis hos os. I den senere Tid er den omtalt i flere landoekonomiske Skrifter som en Plante, der, næst Kartoffelen, er den bedste Naturgave der, hvor den kan dyrkes, og man har Grund til at antage, at dette kan skee i ethvert Klima, hvor Rugen og Bygget kan modnes, skjøndt Riisvæerten, naar den saaes i Begyndelsen af Mai, først modnes efter Omstændighederne i Midten og Slutningen af September. I 1837 har den i en Tid af 5 Maaneder i England naaet en Høide af henved 3 Alen med mange Sidegrene, og givet et mageløs Udbytte. I Frankrige, hvor man formedelst de med Riisdyrkingen forbundne ødelæggende Sygdomme, havde forbudt at dyrke denne, har man nu gjort sig Umage for at indføre den peruvianske Riis, som efter flere forgiæves Forsøg nu kan taale Klimaet.

Da det saaledes var bleven bevist, at denne Plante kunde taale det europæiske Klima, hvilket ikke sjældent er Tilfældet med Planter fra den modsatte Halvkugle, saa anstilledes flere Prøver hermed i Tydskland, ved hvilke man har bemærket: Planten selv vorer saalænge som Blomstringen varer, og dette er temmelig længe; thi een og samme Plante kan undertiden blomstre paa dens forstfjællige Sideskud hen-

imod $3\frac{1}{2}$ Maaned. Modningen gaaer ligeledes langsomt frahaanden, thi fra den Tid de første enkelte modne Korn vise sig paa Planten og til alle blive modne gaaer 8 til 10 Uger med. Man behøver ikke at frygte for at Kornet skal falde ud, det vedbliver at sidde fast indsluttet i sine Kapsler. Den fuldkomne Modenhed kjendes bedst paa, at alle Blomsterdruerne tabe deres Farve og blive gule. Med Undtagelse af Spurve, som ere stemme efter denne Plante, synes den iøvrigt ingen Fiender at have. I Begyndelsen af Mai har man udsaaet Kornene, temmelig tyndt og omtrent som til Hamp, hvorefter Planterne siden have skyttet sig selv, blot at man har fortyndet dem, hvor de et enkelt Sted stode for tykt. Den fulde Modenhed traf oftere ind i Begyndelsen af September, altsaa disse Gange 4 Maaneder efter Saaning, og Høsten skal have været overordentlig stor. I sin første Dpvært ligner Planten meget den bekjendte store Have-Melde, men antager snart et langt større og fuldkomnere Udseende. Den egner sig tillige godt baade til Gronfoder og Grongjødning, og lykkes bedst i løs feed Jord, men især efter gjødsede Kartofler. Vil man anvende Gjødning til selve Planten, er frist Gjødning tjenligst for den. Den modne Kjærne, som altsaa benyttes kogt, kan ikke blive mør uden først at skalles paa Møllen, og den bittre Smag ved Skallen kan heller ikke paa anden Maade betages den. De smaa Gryn, som viligen koges mere, have mere Liighed med Sago end med Riis.

Af ovennævnte Plante modtog Undertegnede d. 30te Mai d. A. nogle enkelte Frøeskjærner fra Hr. Secretair Hald; af disse, som den danske Consul i Stettin ad officiel Wei havde hidsendt, udsøgte jeg de bedste, skjøndt de syntes ufuldkomne og havde vistnok ikke opnaaet den rette Modenheds-Grad. De bleve d. 2den Juni lagde i Nader i Havejord, der var gjødsfet Aaret isorveien. Af de ialt opkomne 65 Stængler havde kun Halvdelen fuld Væxt, men af disse kan skønnes, at Planten almindeligviis godt kan modnes her, naar Udsæden seer senest i Begyndelsen af Mai Maaned; den sildige Vægning og den sidste, mindre varme Halvdeel af Sommeren har tillige havt Indflydelse saavel paa at Kjærnen er lille som at den ikke er fuldkommen moden. Da dette Forsøg imidlertid synes at tilkjendegive, at Planten hos os kan dyrkes til samme Fuldkommenhed, som vore øvrige Sommerværter, og i saa Tilfælde afgive et rimeligviis i høi Grad fordeelagtigt Næringsmiddel, der paa et lille Areal lover et overordentlig stort Udbytte, saa ønsker jeg at kunne forberede mig paa et fortsat Forsøg til næste Aar, og derefter at kunne meddele en fuldstændigere Beretning om denne meget lovende Plantes Dyrkning, end jeg af dette ufuldkomne Forsøg seer mig istand til.

Rådoure Mark, den 25de September 1839.

C. Luno.